

28.9.2006

Dnro 3928/4/05

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

RATKAISUPYYNNÖN KÄSITTELY KÄRÄJÄOIKEUDESSA

1

KANTELU

Kantelija pyysi 22.12.2005 päivätyssä kirjeessään eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan Tampereen kärjäoikeuden ratkaisupyynnön koskevaa ratkaisua ja antamaan virheellisen päätöksen tehneelle notaarille huomautuksen. Asiassa oli kyse kärjäoikeuden tulkinnasta, jonka mukaan oikeusaputoimiston kärjäoikeudelle toimittamassa kirjoituksessa ei katsottu olleen kyse oikeusapulain mukaisesta ratkaisupyynnöstä ja tämän kirjoituksen palauttamisesta oikeusaputoimistoon ilman valitusosoitusta.

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumat

Kantelija osoitti Tampereen oikeusaputoimistolle 13.10.2005 päivätyn kirjeen, jossa hän pyysi oikeusapua 29.8.2005 lukien ja avustajan määräämistä asiassa, jossa hän oli vangittuna ja joka oli tuolloin parhaillaan virallisen syyttäjän syyteharkinnassa. Kantelija pyysi avustajaksi määrättävän OTK A:n, päivälle 30.8.2005 OTK B:n ja päivälle 30.9.2005 OTK C:n. Hakemuksen mukaan

"[e]llei asiassa pyyntöni mukaisesti myönnetä oikeusapua ja määrätä avustajaa, esitän tyytymättömyyden oikeusapupäätökseen, ratkaisupyynnön ja itseoikaisuvaatimuksen aiemmin kertomillani perusteilla.

Pyydän toimittamaan tämän asiakirjan ratkaisupyynnön yhteydessä oikeudelle, jolta vaadin, että ellei sekään määrää minulle avustajaa, niin sitten on määrättävä puolustajaksi avustajaksi pyytämäni henkilö samasta ajankohdasta lukien."

Tampereen oikeusaputoimiston julkinen oikeusavustaja antoi oikeusapupäätöksen asiassa 17.10.2005. Oikeusapua myönnettiin 29.8.2005 lukien 0 %:n perusomavastuulla. Päätöksen mukaan avustajaa ei määrätty. Tältä osin päätös oli perusteltu seuraavasti:

"Hakija on vangittu rikoksesta epäiltynä asiassa, johon hän hakee oikeusapua. Hakija on ehdottanut avustajakseen yhteensä kolmea eri oikeustieteen kandidaattia siten, että yksi heistä määrättäisiin avustajaksi 28.9.2005 lukien, ja kaksi muuta yksittäisille päiville.

Rikosasiassa epäillyn avustajaksi on määrättävä julkinen oikeusavustaja tai asianajaja, taikka erityisestä syystä muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö, jos epäilty on pidätetty tai vangittu (oikeusapulaki 8 § 2 mom).

Asiassa ei ole selvitetty, että tässä tapauksessa olisi olemassa lainkohdassa tarkoitettuja erityisiä syitä oikeustieteen kandidaatin määräämiselle vangitun henkilön avustajaksi."

Julkinen oikeusavustaja osoitti samana päivänä 17.10.2005 oikeusapulain 24 §:n mukaisen ratkaisupyynnön Tampereen kärjäoikeuden tutkittavaksi. Lähetekirjeen mukaan Tampereen oikeusaputoimisto ei ollut suorittanut asiassa oikeusapulain 25 §:n mukaista itseoikaisua.

Tampereen kärjäoikeus päätti 20.10.2005 palauttaa Tampereen oikeusaputoimiston 18.10.2005 oikeusapulain 24 §:n mukaisesti kärjäoikeudelle toimittamat asiakirjat takaisin oikeusaputoimistolle. Kärjäoikeuden päätöksen mukaan hakija oli jo etukäteen oikeusaputoimistolle osoittamassaan hakemuksessa ilmoittanut, että mikäli päätös ei vastaa hakemusta, esittää hakija ratkaisupyynnön ja itseoikaisuvaatimuksen. Kärjäoikeus katsoi, ettei ratkaisupyynnön voida esittää ennen kuin oikeusaputoimisto on antanut ratkaisunsa asiassa. Kärjäoikeuden mielestä käsillä olleessa asiassa ei ollut esitetty oikeusapulain 24 §:n mukaista ratkaisupyynnön, eivätkä edellytykset asian siirtämiseksi kärjäoikeuden tutkittavaksi olleet täyttyneet.

Kantelija kanteli ratkaisusta Turun hovioikeuteen vaatien kärjäoikeuden päätöksen poistamista ja sitä, että kärjäoikeus määrätä ratkaisemaan oikeusapuasia ja lausumaan puolustajan määräyksestä, jos avustajaa ei määrätä.

Kantelijalle määrättiin avustaja 14.11.2005 Tampereen kärjäoikeuden 33. osaston antaman tuomion nro - - - yhteydessä tehdyllä päätöksellä.

Turun hovioikeus poisti kärjäoikeuden 20.10.2005 antaman ratkaisun 21.12.2005 antamallaan päätöksellä. Hovioikeus palautti asian kärjäoikeuteen, jonka tuli päätöksen mukaan palautuspäätöksen saatua lainvoiman ottaa asia viipymättä käsiteltäväkseen. Määräaika valitusluvan hakemiseen hovioikeuden ratkaisusta päättyi 20.2.2006. Turun hovioikeudesta 6.3.2006 puhelimitse saadun tiedon mukaan hovioikeuden päätös on lainvoimainen.

Päätöksessään hovioikeus totesi, että kärjäoikeuden käsiteltävänä olleessa asiassa oli kysymys epäiltynä olevalle vangitulle määrättävästä avustajasta asiassa, joka oli syyteharkinnassa. Kyse on siten ollut tuomioistuimessa pääasiasta erillisenä ratkaistavasta oikeusapua koskevasta asiasta. Hovioikeus totesi, että kärjäoikeuden päätöksessä ei ole oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 3 §:n edellyttämää mainintaa siitä, saako ratkaisuun hakea muutosta. Oikeusapulain 26 §:n 1 momentin mukaan kärjäoikeuden sanotun lain nojalla tekemään pääasiasta erillisenä ratkaistavaan oikeusapua koskevaan päätökseen saa hakea erikseen muutosta valittamalla hovioikeuteen. Hovioikeus katsoi, että koska oikeusaputoimisto oli toimittanut oikeusapulain 24 §:n mukaiseksi katsomansa ratkaisupyynnön kärjäoikeuden käsiteltäväksi,

käräjäoikeuden ei olisi tullut mainitsemallaan perusteella palauttaa asiaa oikeusaputoimiston käsiteltäväksi, vaan ratkaista asia itse.

Palautettu asia tuli uudestaan vireille Tampereen käräjäoikeudessa oikeusapua koskevana ratkaisupyynnönä. Käräjäoikeus antoi asiassa päätöksen 28.3.2006. Notaarin allekirjoittaman päätöksen mukaan asia jäi sillensä. Perusteluiden mukaan

"Kantelijalle on määrätty avustaja 14.11.2005 Tampereen käräjäoikeuden 33. osaston antaman tuomion nro - - - yhteydessä tehdyllä päätöksellä. Kantelija on vahvistanut, että hänelle on määrätty avustaja käräjäoikeudessa eikä asiassa ole tarvetta enempiin toimenpiteisiin."

Asiakirjaselvityksen mukaan notaari oli edellisenä päivänä 27.3.2006 tiedustellut OTK A:lta, onko ratkaisupyynnöasiassa vielä tarvetta toimenpiteisiin. Tiedustelussa notaari toi esille käsityksensä olevan se, että kantelijalle määrättiin avustajaksi OTK B 14.11.2005 rikosistunnossa, ja hän tiedusteli, tuliko asia tuossa yhteydessä ratkaistua kaikin osin. OTK A vastasi notaarin sähköpostiin samana päivänä ilmoittaen, että hänen ymmärtääkseen asia on kunnossa. A ilmoitti, että avustaja on määrätty käräjäoikeudessa, ja sen osalta ei liene tarvetta enempiin toimenpiteisiin.

3.2

Selvitysten sisältö

Notaari

Notaari katsoi selvityksessään, että asiassa on kyse oikeusapulain mukaiselle ratkaisupyynnölle oikeusapulain 24 §:ssä asetetuista vähimmäisedellytyksistä. Hän kertoi, että käräjäoikeuteen saapui 18.10.2005 Tampereen oikeusaputoimistosta asiakirjavihko, joka oli saatteessa otsikoitu oikeusapulain 24 §:n mukaiseksi ratkaisupyynnöksi. Asiakirjojen joukosta kuitenkin puuttui yksilöity ja perusteltu ratkaisupyynnö, sillä oikeusavun hakija oli jo etukäteen oikeusaputoimistolle osoittamassaan hakemuksessa ilmoittanut olevansa ratkaisuun tyytymätön, ellei asiaa ratkaista hakemuksen mukaisesti.

Notaari totesi oikeusapulain 24 §:n sanamuodon edellyttävän sitä, että ratkaisupyynnön esittäjä ilmoittaa sen, miltä osin hän on päätökseen tyytymätön sekä *perusteet*, joilla hän on päätökseen tyytymätön. Notaarin mielestä laki on tältä osin selkeä eikä se jätä tulkinnanvaraa. Näistä ratkaisupyynnölle asetetuista vähimmäisedellytyksistä seuraa, ettei tyytymättömyyttä oikeusaputoimiston päätökseen ole mahdollista ilmoittaa ja ratkaisupyynnöä esittää jo etukäteen oikeusapuhakemuksen yhteydessä eli ennen kuin oikeusaputoimisto on edes ratkaissut asiaa. Notaari rinnasti tilanteen oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 5 ja 15–16 §:iin joiden soveltamisessa on itsestään selvää, ettei käräjäoikeudelle osoitetussa haastehakemuksessa voida ilmoittaa tyytymättömyyttä jo etukäteen.

Notaari toi esille, että oikeusapulain esitöissä korostetaan perusteluiden vaatimista, jotta kokonaan perustelemattomat tai vain ylimalkaisesti perustellut vaatimukset sekä niistä johtuvat täydennyttämiset voidaan välttää (HE 82/2001 vp s. 114). Notaarin näkemyksen mukaan kantelijan asiassa oli kysymys juuri

sellaisesta tilanteesta, joiden välttämiseen lainsäätäjällä on nimenomaisesti pyrkinyt säättäessään ratkaisupyynnölle tietyt vähimmäisedellytykset. Koska lain vähimmäisedellytykset täyttävää ratkaisupyyntöä ei ollut esitetty, ei kärjäoikeudella ollut käytettävissään oikeusapulain 24 §:ssä tarkoitettuja hakijan ilmoittamia perusteluita, joiden nojalla oikeusaputoimiston ratkaisua olisi tullut muuttaa.

Notaarin mielestä hyväksymällä kantelijan asian käsiteltäväksi kärjäoikeus olisi hyväksynyt samalla käytännön, jonka mukaan tuomioistuimen tulisi ratkaisupyynnön lisäksi keksiä hakijan puolesta perusteet, joilla oikeusaputoimiston ratkaisua tulisi muuttaa. Vaihtoehtoisesti, jos kantelijalta olisi pyydetty täydennystä, olisi syntynyt tilanne, jossa vajavaiset ratkaisupyynnöt hyväksyttäisiin käsiteltäväksi ja suurinta osaa vastaisuudessa kärjäoikeuteen saapuvista ratkaisupyynnöistä jouduttaisiin mahdollisesti täydennyttämään.

Notaari esitti, että kärjäoikeuden näkökulmasta tilanne oli se, ettei kantelijan asiakirjavihkoa olisi asianmukaisen ratkaisupyynnön puuttuessa tullut lainkaan toimittaa oikeusaputoimistosta kärjäoikeuteen. Tilanne oli ongelmallinen ja asiassa pohdittiin erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja, joista pyrittiin huolellisen harkinnan jälkeen valitsemaan kaikkien osapuolten kannalta paras vaihtoehto. Toisaalta oli tärkeää estää epätoivottavan käytännön syntyminen, mutta toisaalta oli tärkeää kiinnittää huomiota kantelijan oikeuteen saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Esimerkiksi asian tutkimatta jättäminen tai välitön hylkääminen oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n perusteella olisivat epäilemättä johtaneet siihen, ettei kantelija olisi saanut asiaansa kärjäoikeuden käsiteltäväksi. Näin ollen asiassa päädyttiin siihen, että asia palautetaan oikeusaputoimistoon eikä itse oikeusapukysymykseen tai muihin hakemuksessa esitettyihin vaatimuksiin otettu lainkaan kantaa. Ratkaisulla estettiin epätoivottavan käytännön syntyminen, eikä sillä loukattu lainkaan kantelijan oikeutta käyttää oikeusapulain 24 §:ssä tarkoitettua ratkaisupyynnömenettelyä.

Notaarin näkemyksen mukaan hovioikeuden asiassa 21.12.2005 antama päätös merkitsee sitä, että ratkaisupyynnönsä vireilletulon oikeellisuuden tutkiminen poikkeaa täysin muista kärjäoikeudessa käsiteltävistä asioista. Pääsäännön mukaan kärjäoikeus tutkii, onko asia tullut vireille vai ei. Hovioikeuden päätöksestä ei notaarin mukaan käy ilmi, millä perusteilla ratkaisupyynnön osalta menettely poikkeaa pääsäännöstä ja ratkaisupyynnön asianmukaisuuden tutkii kärjäoikeutta sitovalla tavalla oikeusaputoimisto. Notaari katsoi joka tapauksessa, että hänen laintulkintansa on näiltä osin ollut hovioikeuden linjauksen vielä puuttuessa täysin perusteltu.

Valitusosoituksen puuttumisesta notaari esitti seuraavan. Oikeusapulain 26 §:n mukaan oikeusapulain nojalla tehtyyn päätökseen voi hakea muutosta valittamalla. Ongelmaksi asiassa muodostui kuitenkin se, oliko palauttamisessa kysymys "oikeusapulain nojalla tehdystä päätöksestä" vai ei. Notaarin tulkinnan mukaan termillä tarkoitetaan oikeusapulain esitöissä päätöstä, jolla on ratkaisu, myönnetäänkö hakijalle oikeusapua vai ei (HE 82/2001 vp s. 116 puhutaan "oikeusapuratkaisuista", "oikeusapupäätöksistä", "oikeusapua koskevasta päätöksestä" ja "oikeusapua koskevasta ratkaisusta"). Ratkaisu, jolla asiakirjat palautettiin oikeusaputoimistolle, ei notaarin näkemyksen mukaan ollut tällainen

ratkaisu. Näin ollen muutoksenhakukysymys oli ratkaistava yleisten prosessisäännösten nojalla.

Oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan käräjäoikeuden tuomioon ja lopulliseen päätökseen sekä samassa yhteydessä tehtyyn muuhun ratkaisuun saa hakea muutosta valittamalla, jollei muutoksenhakua ole erikseen kielletty. Asiassa on arvioitava, onko palauttamispäätöksessä ollut kyse sellainen *lopullinen päätös*, johon voi hakea muutosta. Notaari toi esille korkeimman oikeuden ratkaisut KKO 1998:129, 1999:123 ja 2001:8, joissa asiaan on otettu kantaa ylimääräisen muutoksenhaun edellytysten asiayhteydessä. Notaarin mukaan ratkaisuiden perusteella kysymys puheena olevan päätöksen luonteesta "lopullisena ratkaisuna" on ratkaistava seuraavien seikkojen perusteella:

- a) voitiinko palauttamispäätös oikeudellisena ratkaisuna rinnastaa tosiasiallisilta vaikutuksiltaan lainvoimaiseen tuomioon,
- b) oliko palauttamispäätös lainvoimaisen tuomion tavoin lopullinen, ja
- c) vaarantuiko kantelijan oikeusturva palauttamispäätöksen johdosta.

Notaarin näkemyksen mukaan viitattujen korkeimman oikeuden ratkaisuiden ydinsisältö on se, onko asianosaisen oikeudellinen kysymys ratkaistu lopullisesti siten, ettei sitä voida enää saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Jos kysymys voidaan saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi päätöksestä huolimatta, se ei vaaranna asianosaisen oikeusturvaa eikä sitä voida oikeudellisena ratkaisuna rinnastaa tosiasiallisilta vaikutuksiltaan lainvoimaiseen tuomioon.

Käsillä olevassa asiassa kantelijalla on kaiken aikaa ollut mahdollisuus saattaa ratkaisupyynnöksi käräjäoikeuden käsiteltäväksi esittämällä oikeusapulain 24 §:ssä tarkoitettu ratkaisupyynnöksi. Oikeusapua koskevaa kysymystä ei siten ole palauttamispäätöksen yhteydessä ratkaistu lainvoimaisesti. Notaarin mukaan näin asian on ymmärtänyt myös kantelija itse, koska hän on rikosasiansa pääkäsitelyssä 14.11.2005 – eli kanteluprosessin ollessa vireillä Turun hovioikeudessa – esittänyt ratkaisupyynnön käräjäoikeudelle. Turun käräjäoikeus on antanut pyyntöön päätöksen välittömästi sen jälkeen kun se on esitetty eli 14.11.2005 antamansa tuomion yhteydessä.

Notaarin näkemyksen mukaan käräjäoikeuden palautuspäätöksellä ei puututtu lainkaan kantelijan oikeuteen saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tästä syystä päätös ei ollut hänelle sillä tavoin vastainen, että se olisi synnyttänyt muutoksenhakuinnostuksen. Avustaja on määrätty heti kun asiassa on esitetty asianmukainen ratkaisupyynnöksi, ja muutoksenhakuprosessi hovioikeudessa on ollut täysin tarpeeton.

Notaari toi esille, että asian ongelmallisuudesta johtuen hän pyysi päätöksentekonsa tueksi myös kollegoidensa näkemyksiä asiaan. Kysymys ei ollut harkitsemattomasta menettelystä. Notaari korosti kuitenkin sitä, että hän kantaa itse täyden vastuun tehdystä ratkaisusta.

Notaari kertoi vielä käräjäoikeuden toimista asiakirjojen palautuspäätöksen tekemisen jälkeen. Palautuspäätös ja asiaa koskevat asiakirjat lähetettiin Tampereen oikeusaputoimistoon. Kantelijan asiamiehelle lähetettiin oma

kappale päätöksestä, millä pyrittiin täyttämään tuomioistuimelle kuuluva informointivelvollisuus ja varmistamaan kantelijan etujen ja oikeuksien toteutuminen.

Notaari kertoi OTK B:n lähestyneen käräjäoikeutta 25.10.2005 oikeuteen saapuneella sähköpostiviestillä, jossa muun muassa pyydettiin valitusosoitusta. Notaari kertoi olleensa samana päivänä puhelimitse yhteydessä B:hen ja selvittäneensä asian hänelle. Notaari kertoo maininneensa muun muassa sen, että asia voidaan käsitellä käräjäoikeudessa heti, kun kantelija esittää oikeusapulain 24 §:n vaatimukset täyttävän ratkaisupyynnön Tampereen oikeusaputoimistolle. Keskustelu katkesi notaarin mukaan lyhyeen B:n lopetettua puhelun, mutta notaari kertoi silti jääneensä siihen käsitykseen, että kantelijan avustaja toimittaa asianmukaisen ratkaisupyynnön oikeusaputoimistoon ja että asia olisi sillä selvä. Notaarin mielestä kantelijalle ja hänen avustajilleen on ollut alusta lähtien täysin selvää, ettei hovioikeusprosessi ole ollut miltään osin tarpeellinen. Tästä huolimatta kantelija kanteli asiasta Turun hovioikeuteen ja esitti ratkaisupyynnön vasta 14.11.2005 rikosasiansa käsittelyn yhteydessä. Kantelija jatkoi asian ajamista hovioikeudessa vielä senkin jälkeen, kun avustaja oli määrätty ratkaisupyynnön mukaisesti. Hovioikeuden ratkaisun jälkeen kantelija on tehnyt asiasta kantelun eduskunnan oikeusasiamiehelle.

Notaarin näkemyksen mukaan, vaikka hovioikeus on päätynyt laintulkintakysymyksessä erilaiseen lopputulokseen, ei se tarkoita, että notaari olisi menetellyt väärin tai varsinkaan lainvastaisesti. Notaari korosti sitä, että kyse on ollut vaikeasta prosessioikeudellisesta laintulkintakysymyksestä.

Käräjäoikeuden lausunto

Tampereen käräjäoikeuden laamanni yhtyi 31.3.2006 päivätyssä lausunnossaan notaarin esittämiin perusteluihin ja katsoi notaarin tutkineen asian perin pohjin. Laamannin näkemyksen mukaan kenenkään oikeusturva ei ole ollut vaarassa eikä kantelun perusteeksi ilmene mitään järkevää motiivia.

Vastine

Vastineessa todettiin pitävän paikkansa, etteivät kantelijaa avustaneen lakiasiaintoimiston lakimiehet "viitsineet keskustella notaarin kanssa..." Vastineessa katsottiin, että notaari teki ensin väärän palautusratkaisun ja esti siitä muutoksenhakemisen jättämällä valitusosoituksen antamatta.

Vastineessa kantelija laajensi kanteluaan siten, että hän pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan myös sen, että notaari ei ryhtynyt toimenpiteisiin puolustajan määräämiseksi, vaikka kantelija oli 13.10.2005 kirjeessään Tampereen oikeusaputoimistolle kirjoittanut seuraavasti: "... oikeudelle, jolta vaadin, että ellei sekään määrää minulle avustajaa, niin sitten on määrättävä puolustajaksi avustajaksi pyytämäni henkilö samasta ajankohdasta lähtien."

Notaarin lisäselvitys

Viimeksi mainitusta seikasta antamassaan lisäselvityksessä notaari katsoi, että hänen menettelynsä oikeellisuutta on arvioitava kokonaisuutena ja siten myös vastineessa esitetyn väitteen osalta. Notaari toisti näkemyksensä siitä, että hänen toimintansa on ollut täysin perusteltua asiaa koskevan oikeuskäytännön puuttuessa.

Notaari katsoi, että kantelijan ensisijaisena vaatimuksena on ollut avustajan määrääminen oikeusapulain nojalla. Toissijainen vaatimus puolustajan määräämisestä koski notaarin mukaan vain sitä tapausta, jos kärjäoikeus ensin päättäisi, että oikeusapulain mukaista avustajaa ei määrätä. Toissijaisen vaatimuksen ratkaiseminen olisi toisin sanottuna edellyttänyt sitä, että kärjäoikeus olisi ensin hylännyt ensisijaisen vaatimuksen lopullisella päätöksellä. Kun kärjäoikeus ei ole asiakirjojen palauttamista koskevan ratkaisunsa yhteydessä tehnyt sanotunlaista päätöstä, ei kärjäoikeus ole voinut eikä sen ole myöskään tullut ratkaista kantelijan toissijaista vaatimusta.

Notaari muistutti, että Tampereen kärjäoikeus on määrännyt kantelijalle oikeusapulain mukaisen avustajan 14.11.2005 eli välittömästi, kun kantelija on esittänyt oikeudelle oikeusapulain 24 §:n mukaiset edellytykset täyttävän ratkaisupyynnön. Hän on näin saavuttanut ensisijaisesti haluamansa oikeudellisen tilan.

Notaari katsoi kantelijan vastineessa esitetyn osoittavan sen, että kantelijan avustajat ovat olleet kaiken aikaa tietoisia siitä, että he olisivat missä tahansa vaiheessa voineet saattaa asian kärjäoikeuden käsiteltäväksi laissa säädetyllä tavalla ja samalla siitä, ettei asiassa ole ollut mitään valitusintressiä.

3.3

Oikeusohjeet

Oikeusapulain (257/2002) 24 §:n 1 momentin mukaan oikeusaputoimiston tämän lain nojalla tekemä päätös voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi (*ratkaisupyynnö*). Ratkaisupyynnö on tehtävä 30 päivän kuluessa oikeusaputoimiston päätöksen tiedoksi saamisesta. Ratkaisupyynnön voi tuomioistuimessa käsiteltävässä asiassa kuitenkin tehdä aina siihen asti, kunnes pääasia on ratkaistu lainvoimaisesti. Ratkaisupyynnö on toimitettava päätöksen tehneelle oikeusaputoimistolle. Se on tehtävä kirjallisesti, ja siinä on ilmoitettava se oikeusaputoimiston päätös, jota ratkaisupyynnö koskee, sekä miltä osin ja millä perusteella hakija on päätökseen tyytymätön.

Oikeusapulain 25 §:n 1 momentin mukaan oikeusaputoimisto voi itse oikaista tekemänsä päätöksen, jos 24 §:ssä mainittu ratkaisupyynnö antaa siihen aiheutta.

Oikeusapulain 26 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen tämän lain nojalla tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla pääasian yhteydessä tai, jos päätös on tehty ennen pääasian ratkaisemista, erikseen noudattaen, mitä valittamisesta pääasiassa säädetään.

Oikeusapulain 27 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen on käsiteltävä pääasiasta erillisenä ratkaistava oikeusavun myöntämistä, muuttamista ja

lakkaamista koskeva asia kiireellisenä. Pääasiasta erillisenä ratkaistava oikeusapua koskeva asia käsitellään käräjäoikeudessa noudattaen soveltuvin osin, mitä hakemusasioiden käsittelystä säädetään.

Rikosasioiden oikeudenkäynnistä annetun lain (689/1997; jäljempänä ROL) 2 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaan epäillyn pyynnöstä hänelle on määrättävä puolustaja, jos hän on pidätettynä tai vangittuna.

ROL 2 luvun 1 §:n 4 momentin mukaan jos epäillylle määrätään puolustaja, hänelle ei voida määrätä oikeusapulain nojalla avustajaa. Jos epäillylle on määrätty avustaja oikeusapulain nojalla ennen kuin hänelle määrätään puolustaja, on avustaja määrättävä puolustajaksi.

ROL 2 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan puolustajan, asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määrää se tuomioistuin, jossa rikosasia on vireillä tai jossa se voidaan panna vireille.

3.4

Kannanotto

3.4.1

Ratkaisupyynnönmenettelyn edellytyksistä

HE 82/2001 vp s. 58 ja 114 on todettu, että ratkaisupyynnönmenettely ei ole varsinaista muutoksenhakua vaan osa päätöksentekomenettelyä. Oikeusapujärjestelmän luonteeseen kuuluu, että tuomioistuimessa käsiteltävänä olevassa asiassa pääasiaa käsitelvä tuomioistuin voi myös viran puolesta muuttaa jo tehtyä oikeusapupäätöstä tai päättää oikeusavun lakkaamisesta. Erillistä muutoksenhakumenettelyä ei muun muassa tästä syystä nähty tarpeellisenä ratkaisupyynnönmenettelyn johdosta (HE 82/2001 vp s. 115). Ratkaisupyynnönmenettelyn tarkoituksena on varmistaa se, että tuomioistuimella on aina lopullinen toimivalta ratkaista oikeusapukysymys.

Oikeusapulain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä on tuotu esille tarve vaatia ratkaisupyynnölle perusteluita (HE 82/2001 vp s. 114). Perusteluvaatimus nähtiin aiheelliseksi kokonaan perustelemattomien tai vain ylimalkaisesti perusteltujen ratkaisupyynnön sekä niistä johtuvien täydennyttämisten välttämiseksi. Hallituksen esityksessä (samoin kuin Oikeusavun käsikirjassa: Oikeusministeriö, Lausuntoja ja selvityksiä 2002:4 s. 18) hakijalta edellytettävien toimenpiteiden osalta esitetty on kirjoitettu menneessä aikamuodossa siten, että oletuksena vaikuttaisi olevan jo olemassa oleva oikeusaputoimiston päätös.

Laissa tai sen esitöissä ei ole kuitenkaan nimenomaisesti säädetty siitä, mitä mainittujen ratkaisupyynnön perusteluvaatimusten täyttymättä jääminen merkitsee. Pääasiasta erillisenä käsiteltävän oikeusapua koskevan asian käsittelystä on oikeusapulain 27 §:n 1 momentin mukaan noudatettava soveltuvin osin hakemusasioiden käsittelystä oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa säädettyä menettelyä. Mainitussa luvussa ei ole säädetty asian palauttamisesta hakijalle. Totean, että asian palauttaminen ei yleisesti ottaen kuulu

toimintamuotona tuomioistuinten lainkäyttötoimintaan, mistä syystä menettely nähdäkseni edellyttäisi nimenomaista lain tukea.

Asianosaisen kannalta oikeus saada tarvittaessa maksutonta oikeusapua on yksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin elementti. Kyseessä on asia, josta päätäntävällän tulee viime kädessä kuulua tuomioistuimelle. Oikeusapua oikeusaputoimistosta hakevan asianosaisen kannalta pääsy tuomioistuimeen on näin ollen keskeinen oikeus.

Ratkaisupyynnönmenettelyyn turvautuminen onkin nähdäkseni pyritty tekemään hakijan kannalta mahdollisimman helpoksi ja yksinkertaiseksi muun muassa siten, että menettelyyn voi turvautua myös ilman lainoppinutta avustajaa. Tätä ilmentää myös toimivaltaista tuomioistuinta koskeva sääntely. Oikeusapulain 24 §:n 2 momentin mukaan se tuomioistuin, jolle oikeusaputoimisto on osoittanut ratkaisupyynnön, on toimivaltainen tutkimaan asian. Säännöstä koskevasta hallituksen esityksestä käy ilmi tarkoitus jouduttaa ratkaisupyynnön käsittelyä ja estää tuomioistuimen toimivaltaa koskevien tulkintaerimielisyyksien syntyminen. Tästä syystä oikeusaputoimiston osoittama tuomioistuin on toimivaltainen riippumatta siitä, pitääkö se itseään pääasiassa toimivaltaisena (HE 82/2001 vp s. 115).

Oikeusministeriönkin kotisivuilta saatavissa olevan ratkaisupyynnönlomakkeen mukaan oikeusavun hakija voi halutessaan tyytyä perustelemaan ratkaisupyynnönsä yksinkertaisesti siten, että hän vain ruksittaa lomakkeen perustelu-osiossa olevan laatikon. Yksi tällainen valittavissa oleva perustelukohta on "Oikeusapu tulee myöntää hakemuksen mukaisesti". Lomakkeella on osionsa hakijan lisäperusteluille, mutta sen täyttäminen ei ole pakollista. Valitsemalla mainitun perusteen ratkaisupyynnön ei voi katsoa tulevan perustelluksi sen paremmin kuin kantelussa tarkoitettu ennakkollinen ratkaisupyynnö.

Oikeusapulain systematiikka, ratkaisupyynnönmenettelyn ohjeistus ja siinä käytettävissä oleva lomakepohja osoittavat ratkaisupyynnön tekemisen joustavuutta. Ratkaisupyynnöjen käsittelyä ei ole tarkoitettu sidottavan yleisessä muutoksenhakumenettelyssä noudatettaviin muotovaatimuksiin. Nähdäkseni ratkaisupyynnöasioissa tulisi ylipäätään suosia pragmaattista käsittelytapaa.

Edellä esitetyillä perusteilla katson, että ratkaisupyynnö on mahdollista esittää jo ennakkollisesti oikeusapua koskevassa hakemuksessa. Käräjäoikeuden olisi tullut antaa ratkaisupyynnöön oikeusapulain nojalla annettava asiaratkaisu, kuten hovioikeus on sittemmin todennut.

Nähdäkseni notaarin selvityksessään esittämä tulkinta ei sinänsä ylitä oikeusapulain 24 §:n sanamuotoa; säännöksessä on edellytetty ratkaisupyynnössä ilmoitettavan perusteet sille, miltä osin hakija on tyytymätön oikeusaputoimiston päätökseen. Tiedossani ei ole asiaa koskevaa muuta oikeuskäytäntöä, eikä asian oikeudellista tilaa ole nähdäkseni pidettävä ainakaan täysin riidattomana siinä vaiheessa, kun asia tuli notaarin käsiteltäväksi.

Asiassa on lisäksi ollut varsin selvää, ettei kantelijan oikeusturva ole missään

vaiheessa tosiasiallisesti vaarantunut. Käräjäoikeus on selvityksen mukaisesti asianmukaisesti pyrkinyt informoimaan kantelijan puolesta toimineille lakimiehille ratkaisun perusteista ja menettelystä, jolla ratkaisupyyntö käräjäoikeuden näkemyksen mukaan voidaan saada tuomioistuimessa käsiteltäväksi. Näistä syistä ja kun oikea menettelytapa on hovioikeuden asiassa antamalla päätöksellä jo tullut selväksi, ei asia anna puoleltani aihetta muuhun kuin että saatan edellä esittämäni käsitykset notaarin tietoon.

3.4.2

Valitusosoituksen antaminen käräjäoikeuden 20.10.2005 palautuspäätökseen

Valitusosoituksen antamatta jättäminen on perustunut loogisesti ajattelumalliin, jonka mukaan kyse ei ole ollut oikeusapulain 26 §:ssä tarkoitetusta oikeusapulain nojalla tehdystä ratkaisusta vaan sen ulkopuolelle jäävästä asian palauttamispäätöksestä. Tiivistäen ratkaisumallia voidaan kuvata siten, että käräjäoikeus ei ollut katsonut (vielä) tehneensä oikeusapulain mukaista päätöstä, mutta että tällainen päätös valitusosoituksineen olisi tehty siinä vaiheessa, kun oikeusavun hakija toimittaisi uuden, muotoedellytykset täyttävän ratkaisupyynnön.

Kanteluratkaisussaan Turun hovioikeus tulkitsi tilannetta toisin katsoen, että käräjäoikeuden olisi tullut asiallisesti ratkaista oikeusapuasia. Edellä olen yhtynyt tähän tulkintaan. Tämän mukaisesti kyse on ollut oikeusapulain 26 §:n 1 momentissa tarkoitetusta päätöksenteosta, mistä syystä käräjäoikeuden ratkaisuun olisi myös tullut liittää valitusosoitus.

Kuten todettu, valitusosoituksen puuttuminen voidaan nähdä tavallaan "automaattisena" seurauksena asiassa tehdystä peruslinjauksesta, jonka olen edellä katsonut olleen virheellinen. Asioiden erottamattomasta keskinäisestä yhteydestä katson perustelluksi tarkastella asiaa kokonaisuutena. En pidä valitusosoituksen puuttumista jäämistä itsessään menettelyn moitittavuutta lisäävänä tekijänä.

Nähdäkseni asiassa on sinänsä varsin selvää, että kantelijan avustajana toimineet lakimiehet ovat olleet tietoisia siitä, että kysymys avustajan määräämisestä olisi ollut mahdollista saattaa käräjäoikeuden käsiteltäväksi toimimalla käräjäoikeuden palautuspäätöksessä mainitulla tavalla. Näin ei ole kuitenkaan haluttu menetellä, vaan asiaan liittyvä laintulkinta on haluttu kyseenalaistaa kanteluteitse. Tähän kantelijalla on ollut oikeus, ja asian lopputulos osoittaa kantelumenettelyyn myös olleen perusteet.

Selvityksessä esille tuodut seikat osoittavat kuitenkin sen menettelyn moitittavuutta vähentävän tekijän, ettei käräjäoikeus ole pyrkinyt sivuuttamaan tai aiheuttanut kantelijan oikeuksien toteutumatta jäämistä. Käräjäoikeuden menettely on silti aiheuttanut viivästyksen kantelijan avustaja- tai puolustajatarpeen arvioimiseen.

3.4.3

Puolustajan määrääminen

Asiakirjaselvityksen mukaan kantelijan puolesta kiinnitettiin huomiota puolustajan määräämiseen jo 13.10.2005 päivätyssä Tampereen oikeusaputoimistolle osoitetussa kirjeessä. Pyyntö esitettiin siltä varalta, että oikeus ei määräisi oikeusapulain mukaista avustajaa.

Kantelijan puolesta puolustajan määräämiseen kiinnitettiin huomiota myös Turun hovioikeudelle tehdyssä kantelussa. Hovioikeus ei päätöksessään nimenomaisesti lausunut puolustajan määräämisestä, mutta velvoitti kärjäoikeuden ottamaan "asia viipymättä käsiteltäväkseen".

Saadun selvityksen mukaan kantelijalle oli määrätty avustaja 14.11.2005 Tampereen kärjäoikeuden antaman rikostuomion yhteydessä. Kun notaari on mainitusta avustajan määräämisestä tietoisena soittanut OTK A:lle 27.3.2006 ja tiedustellut, onko ratkaisupyynnöasiassa enää tarvetta toimenpiteisiin, ja kun A:n vastauksen mukaan asia oli kunnossa, ei asiassa tämän jälkeen ole nähdäkseni ollut enää asiallista epäselvyyttä kantelijan avustajan tai puolustajan määräämisestä.

Kantelijalle on siis määrätty avustaja alle kuukauden kuluttua siitä, kun käsillä olevan asian ratkaisupyynnöasia oli ratkaistu kärjäoikeudessa palauttamalla asiakirjat oikeusaputoimistoon. Hovioikeuden päätös tuossa asiassa tehtyyn kanteluun annettiin 21.12.2005 eli vasta sen jälkeen, kun OTK B oli määrätty kantelijan avustajaksi rikosasian pääkäsittelyn yhteydessä. Viimeksi mainittu seikka ei ilmeisesti ole ollut eikä sen nähdäkseni ole tullutkaan olla hovioikeuden tiedossa siinä vaiheessa, kun se antoi päätöksensä kanteluun 21.12.2005.

Muodollisesti ottaen kantelijan oikeusasemalle on silti merkitystä sillä, että Turun hovioikeuden 21.12.2005 antama kantelupäätös tuli lainvoimaiseksi vasta 20.2.2006. Kärjäoikeuden velvollisuus ryhtyä ratkaisupyynnöasian käsittelemiseen alkoi vasta viimeksi mainittua päivää seuraavana päivänä. Näin kantelijan asian käsittely on kestänyt olennaisesti pidempään kuin mitä se olisi kestänyt siinä tapauksessa, että kärjäoikeus olisi alun perin tehnyt ratkaisupyynnöasiassa asiaratkaisun.

Selvityksen mukaan notaari on tiedustellut ratkaisupyynnöasian ratkaisutarvetta 27.3.2006 eli vasta runsaan kuukauden kuluttua hovioikeuden kantelupäätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Mainitulla viiveellä ei kuitenkaan nähdäkseni ole relevanssia, koska kantelijan tiedossa oli ollut jo 14.11.2005 tehty avustajanmääräys. Asiassa ei ole tästä syystä ollut varsinaisesti asiallista tarvetta ratkaisupyynnöasian käsittelemiselle enää tämän jälkeen; asia on kuitenkin luonnollisesti tullut muodollisesti päätää.

Huomioon voidaan lisäksi ottaa vielä se, että kantelijalla on koko ajan – myös 20.10.–14.11.2005 välisenä aikana – ollut mahdollisuus esittää uusi ratkaisupyynnö ja sitä kautta saada kärjäoikeuden ratkaisu avustajakysymykseen.

Muodollisesti ottaen katson notaarin kuitenkin menetelleen virheellisesti, kun kärjäoikeus ei ole nimenomaisesti esitetystä puolustajan määräämispyynnöstä huolimatta tehnyt asiaa koskevaa päätöstä. Totean, että kantelija on ollut

esitutkinnassa epäillyn rikoksen johdosta vangittuna, mistä syystä hänellä on ollut ROL 2 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaan ehdoton oikeus saada puolustaja.

Käsillä olevassa tapauksessa kärjäoikeuden menettely on kaiken kaikkiaan aiheuttanut sen, että avustajan- tai puolustajan määräyksen antaminen on viivästynyt.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdissa 3.4.1–3.4.3 esittämäni käsitykset notaarin tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen päätöksestäni myös oikeusministeriölle tiedoksi.